

ДІОРА́МА (від діа... і грец. *ῥαμα* — видовище, вигляд) — вид живопису, в якому картину великого розміру доповнено бутафорським предметним планом, макетом. Д. створює ілюзію широких просторів. У ранніх Д. живопис виконували на спец. матеріалі; міняючи напрям та інтенсивність освітлення, картину змінювали. Д. використовують також у театр.-декор. мистецтві. Д. розміщують на стіні напівкруглого чи прямокут. приміщення, де поруч із предмет. планом (бутафор. і реал. предмети, споруди) створюють ілюзію простору при розгляді її через спец. отвір. На відміну від *панорами*, яка ніби ставить глядача серед природи, Д. змушує дивитися на природу «крізь вікно». Д. — різновид синтетич. мистецтва: у її створенні використовують засоби живопису, скульптури, архітектури і світлотехніки. Картини Д. відзначаються великими розмірами, їх розміщують у спец. павільйонах. Першу Д. демонстрували 1823 в Парижі. Основоположниками діорам. мистецтва стали Л.-Ж. Дагер і Д. Бутон. Створені ними та їхніми послідовниками Д. суттєво відрізнялися від сучасних. Це були картини, намальовані з обох сторін прозорого коленкора чи подіб. матеріалу; їх розміщували у затемненому залі: намальоване з лицьової сторони полотно освітлювали відображеним світлом, на звороті — наскрізним. Мистецтвом Д. майстерно володіли франц. художники П. Прево, Ж.-Ш. Ланглюа, шотландець Р. Баркер, який створив Д. в Единбурзі 1788. Відтворення сюжету у діорам. мистецтві базувалося на заг. законах реаліст. мистецтва. На поч. 19 ст. знизилася зацікавленість реаліст. мистецтвом у Європі, також відбувся спад у мистецтві панорам і Д. У Росії кін. 19 — поч. 20 ст. творчість художника-баталіста Ф. Рубо стала етапною у розвитку рос. панорам. та діорам. мистецтв. У період соцреалізму знову звернулися до цього виду мистецтва. Панорамно-діорамна форма образотвор. мистецтва за своїми можливостями відповідала завданням, поставленим рад. худож. доктриною перед мистецтвом, — правдиво, історично конкретно відображати дійсність у її рев. розвитку, виховувати людей у руслі комуніст. ідейності. Вимагали не обмежуватися сюжетами воєнно-істор. тематики, а повніше відображати героїчні труд. будні рад. людини. Імена багатьох талановитих рад. художників-реалістів пов'язані з панорамно-діорам. мистецтвом. Знач. внесок у розвиток цього виду мистецтва зробив [М. Греков](#). Він створив Д. «Взяття Ростова» (10 × 6 м; 1929 виставлена у Центр. будинку Червоної армії у Москві; 1942 знищена фашистами у м. П'ятигорськ, РФ). Спираючись на класичні традиції рос. панорам. живопису, М. Греков став новатором у галузі

діорам. мистецтва, розташувавши предмет. план між полотном і глядачем не лише по горизонталі, а й по вертикалі діорам. отвору, що усувало умовність бічних граней. Непересічна творчість М. Грекова проявилася у побудові мас. батал. сцен, умінні передавати динаміку бою, виписувати пейзаж. На поч. 30-х рр. з його ініціативи створ. Бюро панорам. бригад. Ідея створення циклу худож. Д., що пропагували досягнення соціаліст. будівництва, героїзм рев. минулого, знайшла підтримку уряду. 1931 Раднарком РРФСР прийняв рішення про спорудження восьми худож. агітац.-пропагандист. Д. 1934 у Москві відкрили виставку, де експонували невеликі за розмірами (6 × 2 м) одинадцять Д. на теми революц. та воєн. дій 1917–20 і соціаліст. будівництва. Найбільше визнання отримала Д. «Взяття Перекопа» (1934) М. Грекова, на основі якої вирішили створити панораму «Штурм Перекопа», низку ін. сюжет. Д. Розроблення комплексу доручили двом бригадам художників на чолі з М. Грековим та Г. Савицьким (проект не реалізовано). У Москві 1934 створ. Студію військ. художників ім. М. Грекова, яка відіграла важливу роль у розвитку рад. панорамно-діорам. мистецтва. 1936 М. Котов з помічниками виконав для Музею революції Д. «Героїчна оборона Царицина», згодом — Д. для Музею народів СРСР, Всесоюз. с.-г. виставки, Рад. павільйону на Міжнар. виставці у Парижі. Під час війни студійці працювали над Д., де узагальнили окремі етапи героїч. боротьби рад. народу. 1945 на виставку, присвяч. 27-й річниці рад. армії, Студія військ. художників ім. М. Грекова підготувала Д. «Переправа військ Радянської Армії через Дніпро у районі Кременчука у 1943 році» ([А. Горпенко](#), Ф. Усипенко, В. Дмитрієвський). 1948 у Центр. будинку рад. армії в Москві до 30-ї річниці рад. армії відбулася виставка студійців, що засвідчила творчі успіхи мистецтва Д. Сталін. преміями 1949 відзначено «Форсування Дніпра військами Радянської Армії» (1947; [А. Горпенко](#), О. Стадник, П. Жигимонт; Військ.-істор. музей артилерії та інж. військ у С.-Петербурзі) та «Бій на Одерському плацдармі» (1948; П. Корецький, І. Євстигнєєв). Цінний внесок у мистецтво батал. живопису — Д. «Альпійський похід Суворова» (1952, 17 × 4 м; [А. Інтезаров](#), [Л. Мальцев](#), Ф. Усипенко).

У панорамно-діорам. мистецтві України склалися власні традиції й створ. самобутні твори. Найбільшого розквіту мистецтво Д. в Україні досягло у післявоєн. період. У Херсон. істор.-археол. музеї відкрито Д. «Облога Корсуня Володимиром у 988 році» В. Петропавловського (1950, 5,5 × 1,8 м; виконана на основі істор.-археол. даних, на тлі живопис. картини розміщено об'єм. предмет. план). Тема героїч. минулого знайшла

продовження у Д. «Запорозька Січ» В. Казанського (1958) та «Урочиста зустріч донських козаків на Запорозькій Січі» (1977, 2,3 x 3,75 м) **В. Кравченка** (обидві — у Нац. музеї історії України в Києві). Для Д. «Штурм Сапун-гори 7 травня 1944 року» (1959, 25 x 5,5 м; П. Мальцев, Г. Марченко, М. Присєкін) побудували спец. приміщення. Високий рівень живопис. майстерності П. Мальцева дозволив переконливо передати динаміку штурму ворожих укріплень. За емоц. впливом цей худож. пам'ятник героям Севастополя — один із найпотужніших творів панорамно-діорам. мистецтва. У Д. «Полтавська битва за часів Петра І» (1960, 17 x 3,5 м; А. Горпенко, Г. Марченко; Музей історії Полтав. битви у Полтаві) відтворено хід битви 1709 на осн. ділянках бою. На противагу класич. панорам. прийому відображення композиції зверху у цій Д. точка зору взята на рівні землі. 1961 у Київ. будинку-музеї Т. Шевченка виставлено Д. «Київ 40-х рр. 19 ст.» (С. Отрощенко, Н. Онищенко, В. Петропавловський). 1972

створ. Д. «Штурм фортеці Очаків 6(19) грудня 1788 року» (14 x 6 м, *М. Самсонов*; Очаків. військ.-істор. музей ім. О. Суворова у Микол. обл.). Нині набувають поширення пересувні Д. У музеях України експонують Д. «Штурм фортеці Ізмаїл російськими військами та українськими козаками під командуванням О. Суворова 11(22) грудня 1790 року» (1973, 20 x 8 м; Є. Данилевський, В. Сибірський; Ізмаїл. істор. музей О. Суворова в Одес. обл.), «Битва за Дніпро» (1975, 60 x 14 м; М. Бут, М. Овечкін; Дніпроп. істор. музей).

Рекомендована література

1. Петропавловский В. Искусство панорам и диорам. К., 1965;
2. Советская панорамная живопись: Сб. ст. Ленинград, 1965.

О. В. Безкоровайна

Бібліографічний опис:

Діорама / О. В. Безкоровайна // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-26474>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).